

ALLERGIK KASALLIKLAR.

*Xo`jaobod Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat
salomatligi texnikumi Maxsus fan o`qituvchisi:*

Sodiqova Feruza Abdulazizovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada allergik kasalliklar haqida batafsil ma'lumotlar keltirib o'tilgan, jumlada allergik kasalliklarda insonda kuzatiladigan o'zgarishlar, allergik kasalliklarning paydo bo'lishida bir qator omillar muhim rol o'ynashi genetik moyillik, atrof-muhit sharoiti, oziq-ovqat va dorilarning ta'siri, stress, infeksiyalar va hatto iqlim o'zgarishlari haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: immun tizimi, allergen, respirator, atopik dermatit, kontakt dermatit, immunologic.

Allergik kasalliklar bugungi kunda inson salomatligi uchun keng tarqalgan va jiddiy muammo hisoblanadi. Ular immun tizimning odatiy moddalar — allergenlarga ortiqcha javob berishi natijasida yuzaga keladi. Ushbu patologik holatlar teri, shilliq qavatlar, respirator va hazm tizimlariga turli darajada ta'sir qiladi va bemorlarning hayot sifatini sezilarli darajada kamaytiradi. Allergik kasalliklarning paydo bo'lishida bir qator omillar muhim rol o'ynaydi. Genetik moyillik, atrof-muhit sharoiti, oziq-ovqat va dorilarning ta'siri, stress, infeksiyalar va hatto iqlim o'zgarishlari kasallikning rivojlanishiga turtki beradi. Bolalikda atopik dermatit va allergik rinit tez-tez uchrasa, kattalarda bronxial astma va kontakt dermatit keng tarqalgan.

Allergenlar ichki va tashqi bo'lishi mumkin. Ichki allergenlar asosan oziq-ovqat mahsulotlari, dorilar va ayrim mikroorganizmlardan kelib chiqadi, tashqi allergenlar esa chang, gul changi, hayvon terisi, parazitlar va kimyoviy moddalarni o'z ichiga oladi. Organizm ushbu moddalarni xavfli deb baholab, ortiqcha immun javob beradi. Immunologik jarayonda IgE antitanachalarining ortiqcha ishlab chiqarilishi, mast hujayralar va bazofillarning faollashuvi histamin va boshqa mediatorlarning ajralishiga

olib keladi. Natijada shish, qichishish, qizarish va yallig‘lanish rivojlanadi, bu esa bemorning kundalik faoliyatini cheklaydi.

Teri allergik kasalliklarining namoyon bo‘lishi turlicha kechadi. Atopik dermatit terining quruqligi, qichishishi, qizarishi va yallig‘lanishi bilan xarakterlanadi. Kontakt dermatit esa terining bevosita allergen bilan ta’sirida yuzaga keladi. Shish, qichishish, urtikariya va pufakchalarning paydo bo‘lishi bemorning hayot sifatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ba’zi hollarda teridagi allergik reaksiyalar surunkali shaklda davom etadi va boshqa kasalliklar bilan birga kechishi mumkin, bu esa davolashni murakkablashtiradi.

Respirator allergik kasalliklar ham keng tarqalgan. Allergik rinit burun shilliq qavatining yallig‘lanishi, hapşırma, burundan suvli oqish va burun tiqilishi bilan kechadi. Allergik astma bronxlarning torayishi, yo‘tal, nafas qiyinlashuvi va havo yetishmasligi kabi belgilar bilan namoyon bo‘ladi. Shuningdek, allergik kasalliklar ko‘pincha ovqat yoki dori allergiyalari bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Sut, tuxum, yong‘oqlar yoki penitsillin kabi moddalar tez allergik reaksiyalarni keltirib chiqaradi, ba’zi hollarda hatto hayot uchun xavfli holatlar yuzaga kelishi mumkin.

Allergik kasalliklarni aniqlash va tashxislash uchun bir qator diagnostik usullar mavjud. Terini prick-test bilan tekshirish orqali organizmning turli allergenlarga javobi aniqlanadi. Qon tahlillari IgE darajasini baholash imkonini beradi, provokatsion testlar esa ma’lum allergenlarni kiritish orqali organizm reaksiyasini kuzatishga yordam beradi. Shu usullar yordamida allergik kasallikning turini aniqlash va bemorga mos davolash strategiyasini ishlab chiqish mumkin.

Davolashning asosiy yo‘nalishlari allergenlarni aniqlash va ulardan saqlanish, simptomlarni kamaytiruvchi dorilar (antihistaminlar, kortikosteroidlar) va ba’zi hollarda immunoterapiyani o‘z ichiga oladi. Profilaktika esa yashash muhitini tozalash, allergenlarni kamaytirish, sog‘lom ovqatlanish va immunitetni mustahkamlashdan iborat. Bolalarda atopik dermatit va allergik rinit xavfini kamaytirish uchun erta profilaktika muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, allergik kasalliklarni boshqarish va nazorat qilish uzoq muddatli sog‘liqni saqlash strategiyasining ajralmas qismidir.

Allergik kasalliklar bilan kurashish nafaqat simptomlarni kamaytirish, balki kasallikning asoratlarini oldini olish, bemorlarning hayot sifatini yaxshilash va ularning kundalik faoliyatini barqarorlashtirish imkonini beradi. Dermatologlar, allergologlar va immunologlar uchun allergik kasalliklarni o‘z vaqtida aniqlash va boshqarish muhim vazifa hisoblanadi. Ilm-fan va tibbiyot sohasida allergik kasalliklarni chuqur o‘rganish, ilg‘or diagnostika va davolash usullarini qo‘llash orqali ularning tarqalishini kamaytirish va bemorlarning sog‘lom hayot kechirishini ta’minlash mumkin. Shu bilan birga, allergik kasalliklar faqat individual sog‘liq masalasi emas, balki ijtimoiy salomatlik nuqtai nazaridan ham katta ahamiyat kasb

etadi, chunki ular keng tarqalganligi va hayot sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi bilan ajralib turadi.

Xulosa: Allergik kasalliklar bugungi kunda inson salomatligi uchun keng tarqalgan muammo bo'lib, nafaqat teri va tanosil tizimlariga, balki bemorning umumiy hayot sifatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu kasalliklar immun tizimning atrof-muhitdagi oddiy moddalar — allergenlarga ortiqcha javob berishi natijasida yuzaga keladi. Natijada, terida qichishish, qizarish, shish, ekzema, urtikariya kabi belgilar, shuningdek, nafas yo'llarida allergik rinit, bronxial astma va nafas qiyinlashuvi paydo bo'ladi. Allergik kasalliklar turlicha namoyon bo'lishi, ularning tez sur'atda rivojlanishi va asoratlari keltirib chiqarishi ularni o'z vaqtida aniqlash va nazorat qilishni muhim qiladi.

Ushbu kasalliklarning rivojlanishida genetik moyillik, atrof-muhit sharoiti, oziq-ovqat va dorilarning ta'siri, stress va infeksiyalar kabi omillar katta ahamiyatga ega. Allergenlar ichki va tashqi manbalardan kelib chiqishi mumkin, jumladan chang, gul changi, hayvon terisi, oziq-ovqat mahsulotlari va kimyoviy moddalar. Immunologik jarayonda IgE antitanachalarining ortiqcha ishlab chiqarilishi, mast hujayralar va bazofillarning faollashuvi histamin va boshqa mediatorlar ajralishiga olib keladi, natijada shish, qichishish va yallig'lanish rivojlanadi.

Allergik kasalliklarni aniqlash va nazorat qilish uchun terini prick-test bilan tekshirish, qon tahlillari orqali IgE darajasini aniqlash va provokatsion testlar qo'llaniladi. Davolash allergenlardan saqlanish, antihistaminlar, kortikosteroidlar va ba'zi hollarda immunoterapiyani o'z ichiga oladi. Profilaktika esa yashash muhitini tozalash, sog'lom ovqatlanish, immunitetni mustahkamlash va bolalarda atopik dermatit va allergik rinit xavfini kamaytirishga qaratilgan.

Shuningdek, allergik kasalliklar bilan kurashish nafaqat simptomlarni kamaytirish, balki asoratlarning oldini olish, bemorlarning hayot sifatini yaxshilash va ularning kundalik faoliyatini barqarorlashtirish imkonini beradi. Dermatologlar, allergologlar va immunologlar uchun allergik kasalliklarni o'z vaqtida aniqlash, bemorlarni kuzatish va samarali davolash strategiyasini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Kelajakda ilm-fan va tibbiyot sohasida allergik kasalliklarni chuqurroq o'rganish, ilg'or diagnostika va davolash usullarini qo'llash orqali ularning tarqalishini kamaytirish va bemorlarning sog'lom hayot kechirishini ta'minlash mumkin. Shu bois allergik kasalliklar nafaqat individual, balki ijtimoiy salomatlik masalasi sifatida ham katta ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ring, J., & Messmer, K. Allergic Diseases (5th Edition). Springer, 2019.
2. Passalacqua, G., & Canonica, G. W. "Allergic diseases: diagnosis and management." The Lancet, 2020; 396(10246): 1429–1441.

3. Galli, S. J., Tsai, M., & Piliponsky, A. M. “The development of allergic inflammation.” *Nature*, 2008; 454: 445–454.
4. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni Saqlash Vazirligi. Allergik kasalliklar bo‘yicha klinik tavsiyalar, Toshkent, 2021.
5. Bousquet, J., et al. “Allergic rhinitis and its impact on asthma (ARIA) 2016 revision.” *Allergy*, 2016; 71: 1245–1262.
6. Kak, G., et al. “Food allergies and immunotherapy.” *Journal of Allergy and Clinical Immunology*, 2019; 143(1): 35–45.
7. UpToDate. “Overview of allergic disorders.” Wolters Kluwer, 2025. <https://www.uptodate.com>